HELSINGIN HOVIOIKEUS

Hovioikeudenneuvos Otto Ollikainen

Lausunto
18.2.2022

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Lausunto asioissa HE 238/2021 vp, LA 89/2020 vp ja LA 15/2020 vp*:*

> Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi yrityksen saneerauksesta annetun lain ja yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi, lakialoite laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 9 a §:n muuttamisesta ja lakialoite laiksi konkurssilain 1 luvun 6 §:n ja 3 luvun 4 §:n muuttamisesta.

Aluksi

> Lakivaliokunta on pyytänyt Helsingin hovioikeuden kuultavaksi lakivaliokuntaan hallituksen esityksestä ja lakialoitteista.
>
> Esityksessä ehdotetaan muutettaviksi yrityksen saneerauksesta annettua lakia, yksityishenkilön velkajärjestelystä annettua lakia, konkurssilakia, osakeyhtiölakia, osuuskuntalakia, velkajärjestelyrekisteristä annettua lakia sekä konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteristä annettua lakia. Esityksellä pantaisiin täytäntöön uudelleenjärjestelyä ja maksukyvyttömyyttä koskeva EU:n direktiivi.
>
> Hallituksen esitys on perusteellinen ja se pohjautuu huolelliseen valmisteluun. Esitetyt perusteet uuden varhaisen saneerausmenettelyn käyttöönottamiseksi ja yksityishenkilön velkajärjestelyyn pääsyn helpottamiseksi ovat kannatettavia. Direktiivin vaikutukset voimassa olevaan sääntelyyn on huolellisesti arvioitu. Toisaalta yrityksen saneerauksesta annettu laki on koettu osin vaikeaselkoiseksi ja esitetty uusi sääntely viittaussäännöksineen tulee varmaankin aiheuttamaan sekä aineellisia että menettelyyn liittyviä tulkintaongelmia, jotka tulevat aikanaan hovioikeuden ratkaistaviksi.
>
> Hovioikeus tarkastelee lausunnossaan esitettyjä säännöksiä tuomioistuin- ja muutoksenhakumenettelyn kannalta ja esittää lausuntonaan seuraavaa.

Varhainen saneerausmenettely

> *14 f § Väliaikainen kielto varhaisessa saneerausmenettelyssä*
>
> *Jäljempänä 22 §:ssä tarkoitettu väliaikainen kielto voidaan määrätä jo ennen varhaisen saneerausmenettelyn alkamista, jos se on tarpeen.*
> *Väliaikainen kielto voi olla voimassa enintään kolme kuukautta. Kun väliaikainen kielto on määrätty, 14 d §:n 2 momentissa tarkoitettu 12 kuukauden enimmäiskesto lasketaan väliaikaisen kiellon määräämisestä.*
>
> Säännöksessä viitataan voimassa olevaan yrityksen saneerauksesta annetun lain väli-

aikaista kieltoa koskevaan 22 §:ään. Ilmeisesti siten on tarkoitettu, että myös varhaisessa saneerausmenettelyssä väliaikaisen kiellon osalta noudatettaisiin 22 §:n 2 momentista ilmenevää muutoksenhakusäännöstä. Päätökseen, jolla kielto on määrätty, ei saisi hakea muutosta. Säännöstä on vakiintuneesti tulkittu siten, että väliaikaista kieltoa koskevaan hylkäävään päätökseen sen sijaan saa hakea muutosta.

Esityksen perustelujen mukaan kiellon kesto varhaisessa saneerausmenettelyssä voisi olla enintään kolme kuukautta sen vuoksi, että menettelyn aloittamista koskeva hakemus tulisi pystyä ratkaisemaan kolmen kuukauden kuluttua sen vireille tulosta. Hovioikeus toteaa, että käräjäoikeus ottaisi kieltoon käytännössä siten kantaa uudemman kerran varsin lyhyen ajan kuluttua käräjäoikeuden päättäessä siitä, aloitetaanko varhainen saneerausmenettely.

Esityksessä ei ole käsitelty kysymystä siitä, onko erillisen muutoksenhaun salliminen tällaiseen ratkaisuun perusteltua edes siinä tapauksessa, että väliaikaista kieltoa koskeva pyyntö hylätään. Hovioikeudella on käytännössä vaikea ratkaista valitusasiaa väliaikaisesta kiellosta ennen kuin käräjäoikeus on tehnyt muutoksenhakukelpoisen menettelyn aloittamista koskevan ratkaisun, jossa kielloista tarvittaessa myös uudelleen lausutaan.

Käytännössä saneerausasioissa väliaikaisia kieltoja koskevia pyyntöjä on hylätty silloin, kun tuomarin alustavan harkinnan perusteella hakemuksen menestymismahdollisuuksiin liittyy vahvoja epäilyksiä. Hovioikeus kiinnittää huomiota siihen, että yksityishenkilön velkajärjestelystä annetussa laissa muutoksenhakuoikeutta väliaikaisia kieltoja koskevaan ratkaisuun on myös osin rajoitettu tilanteessa, jossa pyyntö hylätään.

Mikäli käräjäoikeus hylkää väliaikaisia kieltoja koskevan pyynnön ja sen jälkeen kolmen kuukauden kuluessa saneeraushakemuksen kyseenalaista on, onko velallisella enää oikeudellista intressiä saada hovioikeudelta lausuntoa väliaikaisia kieltoja koskevasta päätöksestä. Sitä vastoin velallisen kannalta on järkevämpää saattaa käräjäoikeuden hakemuksen hylkäämistä koskeva ratkaisu hovioikeuden tutkittavaksi ja tässä yhteydessä toistaa myös vaatimus väliaikaisten kieltojen määräämisestä. Mikäli menettely päätetään aloittaa kieltoja määräämättä, tämä päätös on esityksen mukaan muutoksenhakukelpoinen ratkaisu myös kieltojen määräämisen osalta.

Myös oikeuskirjallisuudessa on nyt voimassa olevaan lakiin liittyen todettu, että saneerausmenettelyn nopea eteneminen tekee muutoksenhaun väliaikaisia kieltoja koskevaan ratkaisuun yleensä turhaksi. Kieltovaatimuksen esittäjä voi tehdä milloin tahansa uuden vaatimuksen joko samasta tai eri sisältöisestä kiellosta asian ratkaisseelle käräjäoikeudelle (ks. Risto Koulu: Uudistettu yrityssaneeraus 2007, s. 58). Hovioikeus esittää, että edellä lausutut kysymykset otettaisiin vielä tarkempaan harkintaan lakivaliokunnassa.

Esitetyssä 14 f §:ssä voitaisiin säätää, että väliaikaista kieltoa koskevaan päätökseen ei saa hakea erikseen muutosta.

14 a § Kieltojen määrääminen

Päättäessään varhaisen saneerausmenettelyn aloittamisesta tuomioistuimen tulee päättää 17 §:ssä tarkoitetun maksu- ja vakuudenasettamiskiellon, 19 §:ssä tarkoitetun perintäkiellon, 21 §:ssä tarkoitetun ulosmittauksen sekä muiden täytäntöönpanotoimenpiteiden kiellon ja 23 §:ssä tarkoitetun turvaamistoimenpiteiden kiellon määräämisestä.

Kiellot on määrättävä, jollei ole todennäköistä, että ne eivät ole tarpeen. Kiellot on jätettävä määräämättä, jos velallinen hakemuksessaan näin pyytää.

14 d § Kieltojen kesto

Maksu- ja vakuudenasettamiskielto, perintäkielto ja ulosmittauksen sekä muiden täytäntöönpanotoimenpiteiden kielto ja turvaamistoimenpiteiden kielto ovat voimassa kolme kuukautta kiellon määräämisestä.

Tuomioistuin voi velallisen, velkojan tai selvittäjän pyynnöstä jatkaa 1 momentissa tarkoitettua määräaikaa, jos tämä on perusteltua ottaen huomioon erityisesti saneerausmenettelyn edistyminen. Kiellot eivät kuitenkaan voi olla voimassa yli 12 kuukautta.

Tuomioistuin voi määrätä kieltojen voimassaolon päättymään velkojan, velallisen tai selvittäjän hakemuksesta, jos ilmenee, ettei saneerausohjelman aikaansaamiselle tai vahvistamiselle ole edellytyksiä. Tällaisen hakemuksen käsittelyssä on noudatettava, mitä 78 §:n 1 momentissa säädetään menettelyn keskeyttämistä koskevan vaatimuksen käsittelystä.

Yrityksen saneerauksesta annetun lain 96 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimen päätöksiin saneerausmenettelyä tai saneerausohjelmaa koskevassa asiassa saa hakea muutosta, jollei muutoksenhakua ole erikseen kielletty tai kysymys ole asian käsittelyä koskevasta ratkaisusta.

Hovioikeus toteaa, että esitettyyn varhaiseen saneerausmenettelyyn liittyy edellä kuvattuja menettelyn sisällä tehtäviä perusmuotoiseen saneeraukseen nähden uuden tyyppisiä päätöksiä. Esityksen perusteluissa ei ole käsitelty tai arvioitu näitä päätöksiä muutoksenhakuoikeuden tai -menettelyn kannalta.

Hovioikeus toteaa, että yrityksen saneerauksesta annetun lain 96 §:n 1 momenttia on mahdollista tulkita siten, että kysymys on muutoksenhakukelpoisista ratkaisuista. Tätä tulkintaa tukee osaltaan myös se, että väliaikaisia kieltoja koskevaan päätökseen ennen menettelyn aloittamista on katsottu olevan oikeus hakea muutosta siltä osin kuin sitä ei ole nimenomaisesti 22 §:ssä kielletty.

Esitettyjen säännösten perusteella vaikuttaa siten siltä, että velkoja, joka ei sinänsä vastusta menettelyn aloittamista, mutta katsoo, että kieltoja ei olisi tullut määrätä voisi valittaa vain siitä olisiko kielto tullut määrätä saneerausmenettelyn aloittamispäätöksessä. Kiellon kesto on esitetty säädettäväksi hyvin lyhyeksi eli kolmeksi kuukaudeksi. Hovioikeuden tulisi kyetä ratkaisemaan valitus alle kolmessa kuukaudessa, jotta muutoksenhaulla olisi jotain merkitystä. Käräjäoikeus on voinut lisäksi muutoksenhakumenettelyn aikana jatkaa kiellon kestoa ennen kuin hovioikeus ratkaisee asian. Periaatteessa on siten mahdollista, että hovioikeus katsoo, että kieltoja ei olisi tullut menettelyä aloitettaessa määrätä mutta käräjäoikeus on esitetyn 14 d §:n nojalla jo jatkanut kiellon kestoa.

Esityksessä ei ole myöskään tarkemmin arvioitu tilannetta, jossa velkojan muutoksenhaku kohdistuu varhaisen saneerausmenettelyn aloittamista koskevaan päätökseen edellä sanottua laajemmalti ja käräjäoikeus jatkaa muutoksenhakumenettelyn aikana kiellon keston oikeusvaikutuksia. Mikäli käräjäoikeus jatkaa kiellon kestoa tämä ratkaisu olisi edellä lausutuin perustein ilmeisesti saatettavissa erillisellä muutoksenhaulla edelleen hovioikeuden tutkittavaksi. Esityksen perusteluista ilmenevällä tavalla 12 kuukauden enimmäisaikaan on laskettava myös muutoksenhaun vireillä oloon kulunut aika. Se, että saman asian käsittely voi pirstaloitua useaksi eri muutoksenhakuasiaksi ei edistä

asian nopeaa ja tehokasta käsittelyä.

Esityksen mukaan kiellon keston jatkaminen käräjäoikeudessa perustuisi summaariseen käsittelyyn, jossa tuomioistuin voisi pitkälti nojautua pyynnössä kerrottuihin perusteisiin ja tilannekuvaan, jollei ilmene aihetta epäillä niitä. Jos pidennyksen perusteita, erityisesti saneerausmenettelyn edistymistä, ei ole pyynnössä asianmukaisesti kuvattu, tuomioistuin voisi tarvittaessa pyytää täydentämään pyyntöä. Muiden asianosaisten kuuleminen pyynnön johdosta olisi tuomioistuimen harkinnassa. (HE 238/2021 vp s. 127)

Kysymys on siten summaarisesta käräjäoikeuden ratkaisusta, jossa tarkoitus on, että kielto kestoa jatketaan vain sellaiseksi ajaksi, jonka arvioidaan riittävän saneerausmenettelyn loppuunsaattamiseksi. Esitetyn säännöksen mukaan kiellon kesto ei voi milloinkaan ylittää 12 kuukautta. Tähän nähden kyseenalaista on, onko ainakaan pyynnön hyväksyvään ratkaisuun perusteltua sallia muutoksenhakua. Kiellon kestoa on voitu käräjäoikeuden toimesta jatkaa vain jollakin kuukausilla. Todettakoon, että kiellon jatkamista koskeva pyyntö voidaan käräjäoikeudessa esityksen mukaan uudistaa, mikäli se hylätään. Hyväksyvä ratkaisu voidaan saattaa uudelleen käräjäoikeuden tutkittavaksi 14 d §:n mukaisella pyynnöllä kiellon voimassaolon päättymisestä.

Hovioikeus toteaa, että lakiesityksen tavoitteena on ollut nopeuttaa saneerausmenettelyä uudella varhaisen vaiheen saneerausmenettelyllä. Osa nopeaa ja tehokasta menettelyä käräjäoikeudessa on myös muutoksenhakusääntely, joka mahdollistaisi tehokkaan käsittelyn käräjäoikeudessa, mutta huolehtisi asianosaisten riittävästä ja tehokkaasta oikeudesta muutoksenhakuun. Tältä osin hallituksen esityksessä on edellä kerrottuja puutteita.

Lakiin voitaisiin ottaa muutoksenhakukieltoa koskeva säännös, jonka mukaan päätökseen, jolla kielto on määrätty tai kiellon kestoa on jatkettu ei saa hakea erikseen muutosta.

Yksityishenkilön velkajärjestely

Esityksessä ehdotetaan kumottavaksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 20 §:n 3 momentti, jonka mukaan *konkurssissa olevan velallisen hakemusta velkajärjestelystä ei voida ottaa tutkittavaksi ennen kuin konkurssissa on vahvistettu pesäluettelo.*

Esityksen perustelujen mukaan tapauskohtaisesti jäisi harkittavaksi, onko velkajärjestelyhakemuksessa esitetty selvitys varoista ja veloista velkajärjestelyn kannalta riittävää. Tuomioistuin voisi jättää velkajärjestelyn myöntämättä, jos edellytyksistä ei saada luotettavaa kuvaa ilman pesäluettelon tai pesänhoitajan laatiman velallisselvityksen tietoja. Ehdotetussa 52 b §:ssä säädettäisiin tuomioistuimen mahdollisuudesta pesänhoitajan kuulemiseen, jos konkurssissa oleva velallinen on hakenut velkajärjestelyä ennen pesäluettelon vahvistamista (HE 238/2021 vp s. 142).

Hovioikeuden käsityksen mukaan esityksen perustelut eivät ole kaikilta osin vakuuttavia. Pesänhoitajalla on konkurssilain 9 luvun 1 §:n 2 momentista ilmenevä velvollisuus laatia velallisen varoista ja veloista pesäluettelo lähtökohtaisesti kahden kuukauden kuluessa konkurssin alkamisesta. Usein tästä määräajasta poikkeamisen syynä on se, että velallinen ei ole riittävän tehokkaasti myötävaikuttanut konkurssipesän selvittämiseen. Vaikea on nähdä tilannetta, että velallinen antaisi varoistaan ja veloistaan riittävät ja luotettavat

tiedot tuomioistuimelle velkajärjestelyhakemuksessaan, jos hän ei ole näitä tietoja antanut pesänhoitajalle tämän tehtävän hoitamista varten.

Hovioikeus myös kiinnittää huomiota ehdotettuun yksityishenkilön velkajärjestelylaista annetun 49 §:n tehtävään lisäykseen siitä, että *velkajärjestelyä koskeva asia on käsiteltävä asian edellyttämällä joutuisuudella.* Tämän tavoitteen mukaista ei aina välttämättä olisi se, että konkurssissa oleva velallinen voisi laittaa asian vireille niin varhaisessa vaiheessa, että hänen taloudellisesta tilanteestaan ei ole pystytty konkurssimenettelyssä vielä varmistumaan.

Se, mitä pesäluettelon ja velallisselvityksen yhteydessä konkurssimenettelyssä todetaan velallisesta, voi vaikuttaa myös yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain tarkoittamien esteperusteiden arvioimiseen. Se, että velallisen varoja ja velkoja selvittävät yhtäältä tuomioistuin velkajärjestelymenettelyssä ja toisaalta pesänhoitaja konkurssimenettelyssä ja että tuomioistuin pyrkisi saamaan asiaan selvyyttä tarvittaessa pesänhoitajaa kuulemalla sisältää ilmeisen riskin siitä, että velkajärjestelyasian käsittely käräjäoikeudessa viivästyisi.

Lakialoitteet LA 89/2020 vp ja LA 15/2020 vp

Lakivaliokunta on pyytänyt, että asiantuntijalausunnossa otetaan tiiviisti kantaa myös lakialoitteissa ehdotettuihin muutoksiin.

Lakialoitteessa LA 89/2020 vp esitetään yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 9 a §:n muuttamista siten, että työttömyyden keston vaatimusta laskettaisiin 18 kuukaudesta puolella vuodella 12 kuukauteen. Hallituksen esityksessä aikarajaa on laskettu lakialoitteessa esitetyllä tavalla 12 kuukauteen. Hovioikeus viittaa hallituksen esityksen perusteluihin (HE 238/2021 vp s. 140–141), joita voidaan pitää hyväksyttävinä.

Lakialoitteessa LA 15/2020 vp esitetään konkurssilain muuttamista siten, että henkilökohtaiseen konkurssiin liittyisi veloista vapauttava vaikutus ja että konkurssimenettelyn alkaminen keskeyttäisi viivästyskoron kertymisen konkurssisaataville. Hovioikeus hyväksyy hallituksen esityksessä omaksutun lähtökohdan, että epäonnistuneiden yrittäjien pääsyä yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain mukaiseen menettelyyn helpotetaan. Hovioikeus hyväksyy siten hallituksen esityksen perustelut siitä, miksi nyt esitetty lainsäädännöllinen ratkaisu on nähty veloista vapauttavaa konkurssia perustellummaksi (HE 238/2021 vp s. 110–112).